

A közös katalógus felépítése az OKP-ban

1. Közös katalógus

Az OKP a könyvtárak közösen használt rendszere lesz, amelyben a tagkönyvtárak közös katalógust építenek.

Lehetőséget kell adni arra, hogy olyan könyvtár is használhassa a katalogizáló modult, amelyik egyéb funkcióival még nem költözött be az OKP-ba. A számukra biztosítani kell a saját rekordjuk „hazavitelének”, saját katalógusukba való letöltésének a lehetőségét.

Természetesen bármely könyvtár számára elérhető szolgáltatás kell, hogy legyen a másolósos katalogizálás lehetővé tétele, azaz az OKP katalógusrekordjainak letöltése és felhasználása saját adatbázisában.

Az OKP-be már beköltözött könyvtárak a katalogizálás modulban végzik állományuk feltárását. A közös katalogizálási szabályzatban kívánatos úgy rendelkezni, hogy **a kurrens feldolgozás keretében a tagkönyvtárak lehetőleg ne hozzanak létre duplumrekordokat**, hanem szükség esetén a már meglévő rekordokat egészítsék ki (pl. saját tárgyszavakkal), és ahhoz fűzzék lelöhely- és példányadataikat.

A duplumrekordok kezelésére ajánlott módszer katalogizáláskor:

A rekord létrehozása közben (kiemelt, fontos adatelemek hasonlósági vizsgálatával), illetve mentésekor a rendszer ellenőrző programja elvégzi a duplumvizsgálatot az OKP katalógusa és a menteni kívánt rekord között, a duplumgyanú esetén figyelmeztető üzenetet küld a könyvtárosnak, a rekordot pedig munkafájlba helyezi. A könyvtáros a rekordok gondos összehasonlításával választhat, hogy rekordját elveti, és átveszi az adatbázisban már meglévőt, vagy indokoltnak tartja duplumként való megőrzését, és döntését jelöli a munkafájlban. Az így megjelölt rekordot a munkafájlból a rendszer áthelyezi a katalógusba.

2. A MOKKA- és ODR-könyvtárak rekordjai

A MOKKA szerepének átvétele megkívánja, hogy az OKP-ban továbbra is biztosítsuk a MOKKA tag-, illetve betöltő könyvtárak számára a rekordfeltöltés lehetőségét, az előző részben vázolt duplum-ellenőrzéssel (a duplumgyanús rekordokból munkafájl készítése – visszajelzés a könyvtárnak a munkafájl segítségével – a könyvtár által az ennek ismeretében feltöltendő rekordok kiválasztása – a kiválasztott rekordok feltöltése).

A MOKKA betöltő könyvtárainak **korábbi rekordjait** az OKP közvetlenül a könyvtárak saját katalógusaiból veszi át:

Minden MOKKA tag-, illetve betöltő könyvtárat már most értesíteni kell, hogy felkészülhessen bibliográfiai, besorolási és példányrekordjainak új, teljes körű betöltésére, az OKP adatbázisába. Szükség esetén a rekordok HUNMARC – MARC21 konverzióját is meg kell valósítani. A konverzió során célszerű figyelembe venni az RDA specifikumait, és ennek megfelelően elvégezni a konverziót.

A betöltések során az OKP-ba minden rekord bekerülhet, az állítást tevő könyvtár nyilvántartásával – jelölésével, illetve minden könyvtár saját választására van bízva, hogy kezeli az OKP rekordállományához képest duplumnak mutató rekordjait.

A duplumrekordok kezelésére ajánlott módszer a betöltéskor:

Az OKP betöltő programja elvégzi a duplumvizsgálatot az OKP katalógusa és a betölteni kívánt rekordállomány között, a duplumgyanúsakat munkafájlba helyezi, valamint listába írja a valószínű duplumokat. A betöltő könyvtár maga döntheti el, hogy rekordját össze akarja-e vonni más könyvtáréval, vagy indokoltnak tartja duplumként való megőrzését, és döntését jelöli a munkafájlban. A feltöltésre, illetve összevonásra jelölt rekordokat az újbóli betöltés esetén a rendszer a munkafájlból a választás függvényében tölti be a katalógusba.

Duplumrekordok észlelése esetén a könyvtáros választási lehetőségei:

- az új rekord hozzáadása (a duplumrekord feltöltése)
- a betöltés elutasítása (a katalógusban már meglévő rekord változtatás nélküli átvétele a könyvtár katalógusába, azaz a közös rekord használata, származtatása)
- a saját extra adatok (pl. tárgyszavak) hozzáírása a már meglévő rekordhoz (ebben az esetben az állítást tevő könyvtár jelzésével / feltüntetésével)

Minden könyvtárnál meg kell vizsgálni, hogy helyi szolgáltatásaihoz szüksége van-e a jelenlegi MOKKA rekordazonosítóira. Ha igen, akkor a MOKKA-azonosítókat a MOKKA-ból be kell tölteni, illetve ha az célszerűbb, akkor az új azonosítókat megfeleltetve a helyi rendszerben módosítani..

Az adatbázisban való keresés során a duplumellenőrzés az olvasót is figyelmezteti az ismétlődő rekordokra úgy, hogy a megjelenítés során elvégzi a deduplikálást, de kívánságra az ismétlődő rekordokat egyenként is megmutatja.

3. Muzeális könyvtári dokumentumok – a MOKKA-R/MKDNY rekordjai

Az OSZK-nak jogszabály (22/2005. NKÖM rendelet) által előírt kötelezettsége, hogy a muzeális könyvtári dokumentumokról központi nyilvántartást vezessen, illetve gondoskodjék ilyen nyilvántartás léteéről.

Az OSZK a feladatnak úgy tett eleget, hogy a nyilvántartást a Szegedi Egyetemi Könyvtárral közös olvasmánytörténeti kutatási program keretében kiépített adatbázisra, a MOKKA-R-re alapozta, és a nyilvántartás vezetésére megállapodást kötött az SZTE Könyvtárral. A központi nyilvántartás szoftverkörnyezetét, adatbeviteli felületét a Bodza keretrendszerben hozták létre, az MKDNY (a Muzeális Könyvtári Dokumentumok Nyilvántartása = Bibliotheca Vetus Hungariae) önálló honlapon keresztül érhető el.

Mivel a muzeális dokumentumok bejelentésére minden – nyilvános és nem nyilvános – könyvtár kötelezett, az adatbázishoz az érdekelt könyvtárak hozzáférést kaptak.

Jelenleg a bejelentési kötelezettségnek többféle módon tehetnek eleget:

- katalógusukból a megfelelő rekordokat áttöltik,
- közvetlenül katalogizálnak az adatbázisban (közös katalogizálás),
- dokumentumaikat az interneten elérhető és böngészővel használható űrlap segítségével jelentik be.

Ezeket a lehetőségeket az OKP keretében is biztosítani kell, az OKP-n kívüli könyvtárak számára is.

A muzeális dokumentumokkal kapcsolatban kívánalom, hogy minden példányról külön leírás készüljön, és a példány sajátosságait is rögzítsék. Ennek érdekében az OKP-ben a muzeális dokumentumok körében kizárjuk a duplumrekordok összevonását. Ez a hazai és a külföldi hungarikumok esetében az 1851 előtt, külföldi nem hungarikumok esetében az 1701 előtt megjelent dokumentumokat érinti.

Azoknál a könyvtáraknál, amelyek katalógusát közvetlenül betöltjük az OKP-ba, dönteni kell a muzeális dokumentumok rekordjairól: a saját katalógusukból vagy az MKDNY-ből kerüljenek-e be a kérdéses tételek.

A MOKKA-R/MKDNY rekordállományának költöztetésekor vigyázni kell arra, hogy onnan csak azok a rekordok kerüljenek át, amelyek megjelenési évük szerint a muzeális dokumentumokat írják le. Az adatbázisban ugyanis megtalálhatók egy-egy muzeális dokumentum hasonló kiadásainak, illetve digitalizált változatainak leírásai, valamint az ún. „röla szóló” irodalmi tételek is. Ezeket a betöltéskor javasolt külön munkafájlba helyezni egészen addig, amíg vizsgálat alapján döntés nem születik a betöltésükről. A vizsgálatra azért van szükség, mert a szóban forgó rekordok más forrásból (pl. az OSZK és más könyvtárak katalógusaiból) is bekerülnek az OKP-ba.

A muzeális időszaki kiadványok az NPA gyűjtőkörébe tartoznak, onnan tölthetők be.

4. Időszaki kiadványok - NPA

Az időszaki kiadványok bibliográfiai rekordjait az OSZK gondozza a közös katalógusban:

- a Magyar Nemzeti Bibliográfia keretében
- a Nemzeti Periodika Adatbázis keretében
- a közös katalógusban a fentiek gyűjtőkörébe nem tartozó lapok esetében

Bibliográfiai rekordot csak az OSZK hozhat létre, módosíthat és törölhet a katalógusban. A hazai időszaki kiadványok rekordjai nagyrészt az MNB részét (is) képezik, a külföldi időszaki kiadványok rekordjait pedig – az eddigi gyakorlatnak megfelelően – az ISSN Online szolgáltatásból veszi át.

Az egységesség érdekében az OSZK feldolgozási kizárólagosságát (illetve a más könyvtárak által készített rekordok ellenőrzését és hitelesítését) az MNB és az NPA gyűjtőkörén kívül eső időszaki kiadványok kapcsán is célszerű megtartani.

A **hazai időszaki kiadványok rekordjait** az OSZK NEKTÁR adatbázis B1-es Amicus nézetéből, a teljes katalógus migrációjával együtt töltjük be az OKP adatbázisába, az MNB Sajtóbibliográfia gyűjtőkörébe tartozókat az erre kialakítandó gyűjteménybe is egyidejűleg bejelölve.

A **Nemzeti Periodika Adatbázis** (NPA) bibliográfiai rekordállományát szintén a NEKTÁR adatbázisból, annak B2-es Amicus nézetéből töltjük be, a bibliográfiai rekordok szempontjából ugyanis az NPA NEKTÁR-beli rekordállománya naprakész.

A könyvtárak katalógusainak közvetlen betöltésekor külön eljárást igényel az időszaki kiadványok rekordjainak kezelése.

Az OSZK-rekordok, ill. az NPA betöltésével már bekerült rekordokat az egyes könyvtárak katalógusának költöztetésekor figyelmen kívül kell hagyni.

Az időszaki kiadványok közül külön kell választani azokat, amelyek az OSZK, ill. az NPA rekordjai között nem szerepelnek. Ezeket listába kell foglalni, amely alapján az OSZK jóváhagyja a rekordokat a betöltés előtt, vagy maga készíti el azokat az OKP-ban.

Az NPA-ba tartozó időszaki kiadványok **állományadatait** 2012 óta a bejelentő könyvtárak maguk gondozzák a MOKKA/ODR erre kialakított felületén. Ezt a jövőben is fenn kell tartani, ezért ki kell alakítani az OKP-ban is az eszközt, amelyhez olyan könyvtáraknak is hozzáférést kell biztosítani, amelyek nem lesznek tagjai az OKP-nek.

Az állományadatokat kétféleképpen lehet betölteni az OKP-ba:

- a) hogy a könyvtáraknak az NPA-ban elvégzett munkája ne vesszen kárba, az állományadatokat a MOKKA/ODR példánytárból lehetne áttölteni,
- b) az állományadatokat a könyvtárak IKR-jéből is lehetne migrálni, ha abban az NPA-hoz hasonló formában szerepelnek.

A példányadatok forrásául nem tanácsos a NEKTÁR adatbázist választani, mert ott az állományadatokat egyrészt összevonva szerepelnek, másrészt 2012 óta nem frissültek. Az összevont állományadatokat a MOKKA-ba betöltéskor átkerültek oda, és onnan szükség esetén felhasználhatók (ha pl. egy adott könyvtár még nem rögzítette részletes állományadatait).

Az a) esetben figyelni kell arra, hogy az érintett könyvtárak katalógusainak közvetlen betöltésekor az NPA-ban szereplő időszaki kiadványaik állományadatai maradjanak ki a migrációból, mivel azok az ODR példánytárból már betöltődtek.

5. Analitikus tételek az OKP-ben

A részdokumentumok bibliográfiai feltárását a jövőben szintén az OKP keretében tervezzük elvégezni.

Tekintve, hogy az időszaki kiadványok analitikus feldolgozása a jelenlegi nagy adatbázisok egy részében (HUMANUS, MATARKA) a könyvtárak által alakított konzorciumok keretében folyik, az együttműködésnek ezt a formáját az OKP-ben is biztosítani kell.

A feldolgozási együttműködésben részt vevő könyvtárak nem mindegyike lesz tagja az OKP-nek, ezért azoknak, akik továbbra is vállalják a közös feldolgozást, hasonló hozzáférést kell adni az analitikus tételek számára kialakítandó részadatbázishoz, mint az NPA esetében az állománygondozáshoz.

Az analitikus feldolgozás sajátossága a részdokumentumok és a forrásdokumentumok rekordjainak összekapcsolása. Hogy a rekordkapcsolatokat könnyen és egyértelműen lehessen létrehozni, a forrásdokumentumok leírásából nem szabad duplumrekordokat létrehozni. Ezért is szükség van arra a megoldásra, amelyet az „Időszaki kiadványok – NPA” c. részben leírtunk.

6. Példányok kezelése a közös katalógusban

A hazai könyvtárak jelenlegi gyakorlatában és a központi katalógusokban is általános, hogy a példányadatokat korlátozottan, a bibliográfiai rekordban lévő 850 és 852 MARC-mezőkben szerepelnek.

Az OKP-ben kívánatos a *MARC21 Format for Holding Data* bevezetése. Ehhez kellene egy olyan központi eszköz a rendszerben, amelyik a példányspecifikus adatokat a konverzió során át tudja tenni a példányrekord megfelelő helyére (legalábbis azokat, amelyek számára a holding rekordban van elkülönített almező).

Ezzel a kívánalommal együtt is fel kell készíteni a közös katalógust a példányadatok vegyes kezelésére, azaz arra, hogy legyen képes azokat akár a bibliográfiai rekord részeként, akár külön példányrekordban kezelni.

7. Virtuális adatbázisok a közös katalógusban

Elvárjuk az OKP rendszerétől, hogy a dokumentumok leírásai a katalógusban részgyűjteményekbe, virtuális adatbázisokba legyenek besorolhatók.

Virtuális adatbázis alakítandó ki a Magyar Nemzeti Bibliográfia, a muzeális dokumentumok nyilvántartása, az NPA-adatbázisa, az országos cikkfeldolgozás, az elektronikus könyvtárak stb. számára. (A virtuális adatbázisok kialakításának, kezelésének szabályait, gyűjtőkörüket, a rájuk építendő szolgáltatásokat stb. a későbbiekben meg kell fogalmazni, csakúgy, mint a kezelésüket lehetővé tevő jogosultságok és hitelesítések rendszerét.)

A részgyűjtemények száma nem korlátozott. A leírások egyszerre több részgyűjteménybe is tartozhatnak. A részgyűjtemények kötődhetnek egy-egy tagkönyvtár állományához, de átívelhetnek a könyvtárak gyűjteményein is.

Egy-egy részgyűjteményen belül is lehet csoportokat képezni. Példaként az MNB ciklusait felölelő négy ciklus, illetve egyéb komponenst említjük:

A Magyar Nemzeti Bibliográfia teljes rendszere – virtuális adatbázisként, s benne:

- MNB 1473–1800
- MNB 1801–1920
- MNB 1921–1944
- MNB 1945-től
- MNB Sajtóbibliográfia (időhatároktól függetlenül)

A keresés a részgyűjteményekre leszűkíthető, de több részgyűjtemény együtt is kereshető. A részgyűjtemények rekordállománya önálló szolgáltatás keretében is megmutatható (a fenti példánál maradva: az MNB megújítandó honlapján keresztül is elérhető).

2017.05.14